

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Накопичення системних проблем у бюджетній сфері попереднім урядом та ігнорування викликів світової фінансово-економічної кризи призвели до розбалансування системи державних фінансів і, як наслідок, до виникнення загрози фінансовій і, зокрема, бюджетній безпеці України. Це посилює актуальність запровадження комплексного підходу до оцінки факторів, що можуть негативно впливати на економічний розвиток економіки країни, її фінансову систему та окремі її сектори, призводити до виникнення фінансових криз. На сьогодні системного підходу до такої оцінки сектору державних фінансів у апараті державного управління України не існує. Отже, є потреба в розробленні концептуальних і методичних підходів до оцінки фінансової безпеки держави у сфері державних фінансів, її інтеграції в систему загальнодержавного управління (систему аналізу, контролю, прогнозування та прийняття управлінських рішень).

На сьогодні в апараті державного управління України та в науковому середовищі відсутній системний підхід до оцінки факторів, що можуть негативно впливати на економічний розвиток економіки країни, її фінансову систему та окремі складові сектору державних фінансів.

Серед завдань підтримання фінансової безпеки вагоме місце посідає необхідність захисту бюджетного сектору від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру. Забезпечення фінансової безпеки бюджетного сектору має важливе значення для соціально-економічного розвитку держави. Крім того, в умовах глобалізації фінансова безпека бюджетних установ стає національною проблемою.

Комплекс загроз також можна розглядати як окрему її підсистему, на яку здійснюють вплив інститути фінансової безпеки в процесі реалізації фінансової політики держави. Серед загроз фінансовій безпеці держави виділяють: незавершеність та недосконалість законодавства у фінансовій сфері; недосконалість бюджетної політики та нецільове використання бюджетних коштів; неефективність податкової системи, ухилення від сплати податків та зростання "тіньової економіки"; значні обсяги державного боргу та проблеми з його обслуговуванням; недостатність фінансових ресурсів у суб'єктів господарювання для забезпечення відтворювального процесу та інвестиційної діяльності; невисока конкурентоспроможність національної банківської системи, низький рівень сумарного банківського капіталу; недосконалість фондової інфраструктури, недостатність фондових інструментів, низька капіталізація фондового та страхового ринків; зростання впливу транснаціонального капіталу на економіку країни.

Ступінь впливу загроз визначається на підставі розрахунку і моніторингу системи індикаторів та порівняння їх із пороговими значеннями. Індикатор (від лат. *indico* – вказую, визначаю) – елемент, що відображає процес або стан об'єкта спостережень, його якісні та кількісні характеристики.

Обґрунтована система індикаторів дає змогу оперативного здійснювати аналіз фінансової безпеки різних об'єктів, попереджувати розвиток негативних тенденцій, вносити необхідні корективи як у повсякденну діяльність, так і на перспективу, прогнозувати розвиток подій.

Залежно від специфіки досліджуваного явища визначаються порогові значення індикаторів, що не можуть визначатися шляхом точних розрахунків, а визначаються експертно на основі досвіду. У процесі встановлення порогових значень фінансової безпеки України слід також враховувати граничні рівні критеріїв, встановлених для країн – кандидатів на вступ до ЄС.

Однією із найважливіших складових економічної безпеки є фінансова безпека, без якої практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою. У цьому контексті доволі переконливим аргументом є слова М.Єрмошенка, який зазначає, що фінансова безпека є ґрунтовною складовою економічної безпеки держави, оскільки на фінансах базується будь-яка економіка, фінанси - кров економічної системи держави. Вчений обґрунтовує необхідність забезпечення і підтримки фінансової безпеки держави, тому що вона стосується не лише держави в цілому, а й усіх галузей національного господарства, приватних підприємців, усього суспільства. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету.

Сектору державних фінансів притаманні специфічні особливості щодо фінансової звітності та, відповідно, побудови інформаційної бази для оцінки його фінансової безпеки: - більшість його елементів характеризуються неприбутковою діяльністю (мірою ефективності його функціонування не завжди є прибуток); - основним фінансовим звітом установ сектору державних фінансів є кошторис (для зведеного бюджету – виконання державного та місцевих бюджетів), який у деяких аспектах можна прирівняти до фінансового звіту про прибутки та збитки інших елементів фінансової системи.

Слід зазначити, що на етапі становлення системи оцінки фінансової безпеки сектору державних фінансів немає необхідності розмежовувати державний і місцеві бюджети, а використовувати для аналізу аналітичну структуру Зведеного бюджету України. Ураховуючи, що доходи та видатки державних цільових фондів не мають розгалуженої структури, формування інформаційної бази за ними відбуватиметься за окремими показниками. При цьому окрему увагу необхідно приділити збиранню та аналізу планових показників сектору державних фінансів.

Аналіз існуючих індикаторів, що характеризують стан бюджетної безпеки, згідно з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженої Наказом Міністерства економіки України (рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (без урахування доходів Пенсійного фонду), відношення дефіциту, профіциту державного бюджету до ВВП, відношення профіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, обсяг трансфертів із державного бюджету до ВВП свідчить про те, що їх перелік потребує розширення.

Під поняттям фінансова безпека бюджетних установ пропонується далі розуміти такий динамічний стан фінансових відносин, за якого б створювались сприятливі умови та необхідні ресурси для розширеного відтворення економічного росту та підвищення життєвого рівня населення, удосконалення національної фінансової системи для успішної протидії внутрішнім і зовнішнім факторам дестабілізації фінансового стану в державі.

Формалізоване із застосуванням методу аналізу ієрархій представлення завдання щодо оцінки стану фінансової безпеки сектору державних фінансів України у вигляді ієрархії. На першому рівні цієї ієрархії розміщується загальна мета дослідження (фокус проблеми), якою є «Оцінка стану фінансової безпеки сектору державних фінансів України». На другому рівні ієрархічної структури здійснюється декомпозиція загальної мети за окремими цілями відповідно до складових сектору державних фінансів: 1. Фінансова безпека сектору загальнодержавного управління. 2. Боргова безпека держави (спроможність держави виконувати боргові зобов'язання). 3. Фінансова безпека державних банківських установ (адекватність та ефективність використання капіталу). 4. Фінансова безпека державних небанківських фінансових установ. 5. Фінансова безпека державних нефінансових підприємств.

На третьому рівні ієрархії для кожної цілі, що відноситься до тієї чи іншої складової сектору державних фінансів, розміщуються критерії оцінки та відповідні індикатори.

Визначення інтегрального індексу фінансової безпеки сектору державних фінансів здійснювалося відповідно до методичних підходів і визначення їх порогових значень; нормування показників; визначення вагових коефіцієнтів; розрахунок інтегрального індексу фінансової безпеки. Визначення порогових значень індикаторів здійснювалося з урахуванням світового досвіду та напрацювань українських учених. Періодичність перегляду порогових значень індикаторів у зв'язку зі змінами в національній і світовій економіці здійснюється в разі необхідності, але не рідше одного разу на два роки.

Дослідженням питань організації фінансової безпеки бюджетних установ займаються багато вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, зокрема, О.Д. Василик, М.М. Єрмошенко, О.Є. Користін, Ю.М. Сапачук, Т.О. Луцик-Дубова, Л.М. Жукова та ін.

Окремі аспекти організації контролю за витрачанням бюджетних коштів відображені у працях Б.В. Губського, А.І. Сухорукова, В. Мунтіяна, А.М. Калантая, О.Барановського та ін.

Отже, інтеграція всіх елементів сектору державних фінансів у індикаторну систему оцінки його фінансової безпеки підвищить якість моніторингу та аналізу державних фінансів, сприятиме прийняттю більш ефективних та узгоджених за всіма її складовими управлінських рішень, а також формуватиме системний погляд на фінансово-економічні процеси в країні.

На основі результатів оцінки рівня фінансової безпеки сектору державних фінансів визначаються напрями підвищення рівня фінансової безпеки сектору державних фінансів, що передбачає в подальшому прийняття дієвих правових актів, адекватних управлінських рішень фінансової політики. Заходи повинні бути системними та зосереджуватися на визначених ключових проблемах.